

Sosiaali- ja terveysministeriö

3/43/2011

31.5.2011

Viite: Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö koskien Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman seuraavan ohjelmakauden (2012-2015) valmistelua

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto Kaste-ohjelmakauden valmisteluun

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (Kaste) seuraavan ohjelmakauden valmistelua varten.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa lausunnossaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmassa prosessin alusta alkaen. Neuvottelukunta esittää osahanketta sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön rekrytointipohjan laajentamiseksi sekä väkivallan torjumiseksi.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmassa alusta alkaen

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että *sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan* Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman seuraavan ohjelmakauden suunnittelussa heti *prosessin alusta alkaen*.

Tilastojen keskiarvoihmiset ja kansalaiset ovat naisia ja miehiä. Esimerkiksi lapset, nuoret, opiskelijat, maahanmuuttajat, edunsaajat ja palveluiden käyttäjät ovat myös naisia ja miehiä, tyttöjä ja poikia. Kun sukupuoli tehdään näkyväksi, saadaan selville sekä naisten että miesten elämäntilanteet, toimintatavat ja tarpeet. Näin saadaan tarkempaa tietoa kohderyhmistä, jolloin toimenpiteet ja resurssit voidaan kohdentaa paremmin. Tämä parantaa valmistelutyön ja päätöksenteon laatua sekä lisää toimenpiteiden ja palveluiden tehokkuutta.

Sukupuoli ja siihen liittyvät oletukset ja odotukset vaikuttavat ihmisten toimintaan ja valintoihin. Esimerkiksi perhetilanne vaikuttaa edelleen eri tavoin naisten ja miesten elämään. Työelämässä naiset ja miehet ovat usein eri aloilla. Jos sukupuolinäkökulmaa, siis sitä, miten asia koskee naisia ja miehiä, ei oteta (hanke)valmistelutyössä huomioon, hukataan asian kannalta merkittävää tietoa. Sukupuolinäkökulmasta onkin hyötyä paitsi tasa-arvon, myös hyvinvoinnin ja tuottavuuden kannalta.

Kun sukupuolinäkökulma on mukana ohjelman valmistelussa, voidaan voimavarat, myös taloudelliset voimavarat, kohdentaa oikein ja oikeudenmukaisesti. Se on paitsi hyvää hallintoa, myös hyvää taloushallintoa.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on strategia, jonka avulla sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistämisen tavoite sisällytetään kaikkeen toimintaan. Se, miten asia koskee naisia ja miehiä (sukupuolinäkökulma), otetaan huomioon kaikessa toiminnassa (valtavirtaistaminen).

Sukupuolivaikutusten arviointi

Sukupuolivaikutusten arviointi (suvaus) tarkoittaa sitä, että toimenpiteen vaikutuksia arvioidaan sekä naisten että miesten kannalta. Tavoitteena on ehkäistä sukupuolten kannalta ei-toivotut vaikutukset ja lisätä sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Velvoite sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseksi tarvitaan koko ohjelmaa ohjaaviin linjauksiin. Kun sukupuolinäkökulman valtavirtaistamistavoite kirjataan ohjelman periaatepäätökseen, tulee siitä osa suunnittelua, toteutusta, seuranta ja arviointia.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista hankkeissa voisi tukea esimerkiksi seuraavilla toimilla:

1. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja tasa-arvon edistäminen kirjataan eksplisiittiseksi tavoitteeksi (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämis)ohjelman ylä- ja hanketasolle.
2. Sukupuolinäkökulma kirjataan auki jokaisen hankkeen asettamiseen, toimeenpanoon ja arviointiin. Hankkeen toimeenpanosuunnitelmaan kirjataan velvoite sukupuolivaikutusten arvioinnista.
3. Hankkeille nimetään sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen vastuuhenkilöt.
4. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen varataan riittävät henkilö- ja raharesurssit.
5. Hankkeissa puretaan sukupuolineutraalia kielenkäyttöä niin, että sukupuolten erot tulevat näkyviin.

Hanketyö voisi käynnistyä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiskoulutuksella, valtavirtaistamisyhdyskuntien verkoston luomisella ja sen toiminnan resursoinnilla. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen etenemisen seuranta on johtoryhmän vastuulla.

Joitakin yksittäisiä esimerkkejä, joiden tarkastelu hyötyisi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta

Terveyserojen kasvua tarkasteltaessa on syytä analysoida tiedot myös sukupuolen mukaan.

Palvelut

Sukupuoli vaikuttaa siihen, mitä sosiaali- ja terveyspalveluja eri ihmisryhmät tarvitsevat. Siksi sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen palvelujen kehittämistyössä edistää palveluiden kohdistamista niitä tarvitseville.

Esim. palveluiden saatavuus, lähipalvelut (vrt. naiset ovat keskimäärin riippuvaisempia julkisista kulkuneuvoista).

Säännöllisten terveystarkastusten ulottaminen kaikkiin väestöryhmiin

Pysyvässä työsuhteessa olevilla on paitsi terveydenhuolto myös ennaltaehkäiseviä palveluja käytettävissä. Syrjäytyneet ja koulupudokkaat jäävät säännöllisen terveydenhuollon ja ennen muuta ennaltaehkäisevien toimien ulkopuolelle. Syrjäytyneissä ja koulupudokkaissa

on enemmän poikia/miehiä. Terveystarkastukset pitää saada koskemaan kaikkia väestöryhmiä. Muun muassa työttömien lääkärintarkastukset on vakainaistettava ja ulotettava koskemaan koko maata.

Kouluterveydenhuolto sukupuolisensitiiviseksi

Neuvolatoiminnan kehittäminen

Isät on otettava nykyistä paremmin huomioon neuvolatyössä. Voitaisiin esimerkiksi puhua vanhemmuusneuvolasta.

Tilastotiedot ja indikaattorit sukupuolen mukaan

Tilastoilla on merkittävä rooli sukupuolinäkökulman valtavirtistamisessa. Kaikissa hankkeissa on edellytettävä ihmisiä koskevien tilastojen keräämistä ja analysoimista myös sukupuolen mukaan.

Kaikissa Kaste-ohjelman indikaattoreissa sukupuolella on keskeinen merkitys. Kaikissa indikaattoreissa on tarkasteltava ja analysoitava indikaattoritiedot myös sukupuolen mukaan.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työyhteisöjen kehittäminen, henkilöstön saatavuuden varmistaminen

Sosiaali- ja terveydenhuoltoalalle on saatava myös jatkossa osaavaa henkilökuntaa. Alan johtamiskäytäntöjen ja työolojen kehittäminen lisää työvoiman saatavuutta ja pidentää samalla työuria – työskenteleehän sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla merkittävä osa työvoimasta.

Sekä sosiaali- että terveydenhuoltoala ovat vahvasti segregoituneet sukupuolen mukaan. Alat ovat nyt erittäin naisvaltaisia. Miesten saaminen sosiaali- ja terveysalalle laajentais huomattavasti rekrytointipohjaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmassa voisi eri *osahankkeissa kiinnittää huomiota alan sukupuolijakaumaan*. Yksi osahanke voisi käsitellä *alan vetovoiman lisäämistä ja siinä yhtenä osana sosiaali- ja terveydenhuollon segregoation lieventämistä*.

Väkivallan vähentämisen osahanke

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää laajan sosiaali- ja terveyshankkeen käynnistämistä *väkivallan vähentämiseksi*. Väkivallasta aiheutuu yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalle terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja sekä merkittävät suorat ja välilliset kustannukset. Väkivalta kuormittaa kunnan palvelujärjestelmää. Siitä huolimatta väkivallan vähentämiseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Meiltä puuttuu edelleen alan tärkeitä peruspalveluita. Väkivallan vastainen työ on usein jätetty kolmannen sektorin hoidettavaksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon *henkilöstö joutuu työssään väkivallan kohteeksi*. Myös tämä olisi osa Kaste-ohjelman väkivaltahanketta.

Väkivallan vastainen työ on ollut Suomessa projektiluonteista ja sille kohdistetut resurssit ovat olleet täysin riittämättömiä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että sukupuolistuneen väkivallan *ennalta-ehkäisyyn ja uhrien auttamiseen suunnattujen resurssien tulee olla pysyviä ja riittäviä*.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että väkivallan uhreille ja tekijöille suunnattua valtakunnallista auttamisverkostoa kehitetään pitkäjänteisesti ja palveluiden tuottamiseen varataan tosiasiallisesti riittävät resurssit. Esimerkiksi Suomen selkeästi alimitoitettu turvakotiverkosto tulee laajentaa vastaamaan Euroopan neuvoston suosituksia, joiden mukaan Suomessa tulisi olla 530 turvakotipaikkaa. Turvakoteja on tällä hetkellä 21 (125 turvakotipaikkaa), joista melkein puolet on Etelä-

Suomessa. Suomeen on saatava myös salaisia ja esteettömiä turvakoteja. Turvakodeissa on otettava huomioon myös erityisryhmien, kuten esimerkiksi maahanmuuttajanaisten ja vammaisten naisten tarpeet. Väkivaltaa käyttäneiden miesten ja naisten hoito-ohjelmien rahoitus on turvattava. Lisäksi maksuton ympärivuorokautinen puhelinpäivystys väkivallan uhreille on toteutettava pikimmiten.

Suomesta puuttuu edelleen valtakunnallinen väkivallan vastaisen työn koordinaatioyksikkö. Yksikössä tulee olla myös naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen erityisosaamista. Yksikön tehtävänä olisi koordinoita moniammatillista yhteistyötä ministeriöiden ja alueiden välillä.

Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 2010 *naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman*, joka ulottuu vuoteen 2015. Ohjelman *toimenpiteiden toteuttaminen* olisi luonteva osa *Kaste-ohjelman väkivalta-hanketta*. Ohjelman toimenpiteistä useat kohdistuvat yleisesti lähisuhdeväkivaltaan hyödyttäen sukupuolesta riippumatta kaikkia lähisuhdeväkivallan uhreja.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa eri ammattiryhmille annettavan koulutuksen tärkeyttä etenkin lähisuhteissa tapahtuneen sukupuolistuneen väkivallan erityispiirteiden tunnistamiseksi ja siihen liittyvän tekijän uhriinsa kohdistaman vallankäytön havaitsemiseksi. Sosiaali- ja terveydenhoitohenkilökunnan valmiuksia väkivallan puheeksi ottamiseksi potilaan kanssa on järjestelmällisesti lisättävä. Lisäksi terveydenhuollossa olisi tärkeää ottaa valtakunnallisesti käyttöön pahoinpitely- ja kehokarttalomakkeisto (PAKE-lomakkeisto), mikä parantaisi uhrin oikeusturvaa.

Tietoisuuden ja tiedon lisääminen sukupuolistuneesta väkivallasta on tärkeää. Koulutusten avulla parannetaan viranomaisten valmiutta tunnistaa väkivaltaongelma, kohdata väkivallan osapuolet ja tarjota heille tarpeellista apua. Väkivallasta puhuminen ja sen näkyväksi tekeminen on hyvä keino ehkäistä väkivaltaa.

Väkivallan ennaltaehkäisyyn ja asennekasvatukseen on Suomessa kohdistettu vähän toimenpiteitä. Asennekasvatusta on suunnattava erikseen myös tytöille ja pojille sekä naisille ja miehille. Koulujen mahdollisuuksiin väkivallan ennaltaehkäisyssä on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota.

Heidi Hautala
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteri